

Sötétség

Egy hajdan népszerű pesti dal azt kérdezte tőlünk szemtelen magázással: Láttá-e már Budapestet éjjel? Ha nem látta, akkor méltóztasson szétttekinteni. Most ugyan nem sokat lát ön, de amit lát ön, az nagyon szokatlan. Sötétség gubbaszt a házakban. Feketeség körös-körül, a feketeségben pedig fekete emberek. Ők az éjszaka egykori királyai. Emelje meg tehát ön a kalapját, köszönjön előre ön e trónvesztett királyoknak, kik kénytelenek leszállni a kávéházi székről éjjel egy után és az utcákon csatangolni.

Tulajdonképpen csak most vettük észre, hogy ez a város mindig kölcsönfényben sütkérezett. Akárcsak a hold, mástól kapta a világot, egy idegen égitesttől, az éjszaka napjától, a kávéháztól. Most mint elszenesedett égitestek nyúlnak el az utcán az óriás feketekorongok, a tekeasztallal, a pénztárral, egy kilobbant élet zavaros nyomaival, s az éji vándorok beléje botlanak, megállnak üvegajtainál, kopognak rajta, akárcsak a fénybogarak a kialudt lámpán.

A kocsmák vagy a mulatóhelyek bezárását nem érzi meg annyira a pesti ember, és ha a rendelet csak rájuk vonatkozna, nem is lenne min elmélkedni vagy sopánkodni. Mert ez a város sohase volt mulató, borissza, mint Párizs, sörissza, mint Berlin: Budapest csak fennmaradós volt. Azért élt éjjel, mert nem tudott lefeküdni. Elindult hazafelé például este tízkor, és pont nyolc óra lett, mire hazakászolódt. Nem korhelykedett, csak halasztotta a hazamenetelt. Erre a célra szolgáltak a kávéházak. Minthogy nem tudott aludni, aggodalmasan kitolta a lefekvés idejét, addig pedig tépelődött az idegbajos ember kapkodásával, hol egyik kávéházba ment, hol a másikban kis imbiszt evett aszpirinnel, sötét kávé szódabikarbónával, két szivart három pohár vízzel. Gyenge akaratát beszédesen csábították a kávéházak. Minden száz lépés után le kellett ülnie, természetesen egy kávéházban. Levette a felöltőjét, egy asztalhoz ült, rendelt valamit, maga elé tétette két kedvenc költőjét, a telefonkönyvet meg a cím- és lakjegyzéket, és hogy lapozgatni kezdett e két nagy pesti klasszikusban, már könnyebben

érezte magát, mert a hazamenetel nagy kérdése ideig-óráig elintéződött, el volt odázva addig, amíg a kávéházban marad.

Mindig csak halasztást várt. Ilyen halasztásokból, elodázásokból volt kirakva a pesti éjszaka szegényes mozaikja. Minden hazatérés kálvária, melynek megállóit, fájdalmasan elmélkedő stációit a kávéházak jelzik. Az éjjelező pesti homlokán töviskoszorút visel. Nálunk a holdfény emberei általában különbek, szenvedőbbek, igazabbak, mint a napfény emberei. Szájukat, melyet az élet elfanyarított, többnyire csak keserítik – hason-
szenvi gyógymód szerint – feketekávéval, dohányfüsttel. Önkorbácsolás minden pesti éjszaka, vezeklés azokért a bűnökért, melyeket nem mi követtünk el, inkább mások követtek el miellenünk. Köznnyelven szólva: a pesti korhely a jellegzetes száraz lump.

Nem is igen értette meg őt sem a külföldi ember, sem a vidéki. Ha erre jártak, nagyon csodálkoztak azon, hogy lehet ilyen szegényesen lumpolni. A külföldi az otthoni úri módjára gondolt, a vidéki a hét vármegyére szóló dáridókra, a boros hajnalokra, a cigányra – és a pesti ember vidámságában mindketten olyan fanyar zamatot ízleltek, mint a vad néptörzsek rézmu-
zsikájában. Lőrével, pótkávéval, keserű mérgek mellett legfeljebb gyászol-
ni lehet. A mi titkunk maradt, hogy mégis mulattunk. Most pedig, hogy az éjszakai kávéházakat becsukták, minden pesti bitangnak, idegennek érzi magát ebben a városban. Mert, legyünk őszinték, a kávéházak alapján éjjeli menedékhelyek, alapján szellemi népkonyhák voltak. Nincsen otthonunk, és a tudásnak, a szellemnek sincs otthona. Mind a kettőt pótolta a kávéház.

Budapest mindenesetre évtizedekig emlegeti majd a mostani zárórát, és a pesti nagyapa egykor unokáinak is arról regél, hogy egy időben a kávéhá-
zakat is becsukták, a körutak és a kis utcák éjjeli napja, az ívlámpa egykor áldozott le a sötétség tengerébe. Ez az emlék mély barázdát szánt a pesti lélekbe. Hatása pedig már most is mutatkozik. Tudniillik a záróra követ-
keztében sokkal többen maradnak fenn, mint annak előtte. Volt egy ismer-
rösöm, ki a dohányzásra akkor kapott rá, mikor a villamoson való dohányzást megtiltották. Dohányozni kezdett, hogy legalább a villamosokon füstöl-
hessen, titokban. Így vannak most a zárórás korhelyek is, akik társaskörök-
ben, utcákon várják meg a hajnalt. Budapest lelke mindig kiütközik. Hamut hintettek a fejére, szőrcsuhát aggattak rá. Valahogy komolynak, polgárinak, koránfekvőnek akarják látni ezt a szép, fiatal várost, a víg özvegyet. Gyászruhát is kapott, csendből és sötétségből. Vannak olyanok, kiknek kitűnően illik a gyászruha. Sietve állapítsuk meg, hogy Budapest arcához rettenetesen nem illik.

(*A Hét*, 1916. március 26. – *F*, 263–265. old.)